

ВСТУП. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

1. Вступ
2. Основні терміни та визначення.
3. Законодавча та нормативна база України про охорону праці
4. Охорона праці жінок та неповнолітніх
5. Державні нормативні акти з охорони праці

1. Вступ

Охорона праці - система правових, соціально-економічних, організаційних, технічних, гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на забезпечення збереження здоров'я та працездатності людини в процесі праці.

За статистичними даними МОП кількість нещасних випадків на виробництві останнім часом зросла і становить 125 млн. чол. щорічно, з них близько 220 тис. гине.

Рівень травматизму і профзахворюваності значно вищий у країнах, що розвиваються, ніж у промислово розвинених державах. Так, в країнах Європейського Союзу щорічно жертвами нещасних випадків і профзахворювань стають близько 10 млн. чол., з них майже 8 тис. гине. В Україні у 1998 р. на виробництві травмовано 47 тис. чол. (з них 1551— смертельно), отримали професійні захворювання 3,7 тис. чол.

Статистичні дані свідчать, що:

- кожні 3 хвилини внаслідок виробничої травми чи професійного захворювання в світі помирає одна людина;
- в Україні внаслідок травм кожні 5 годин помирає одна людина;
- кожної секунди в світі на виробництві травмується 4 особи; .
- в Україні кожні 8 хвилин травмується одна людина; ,

Таблиця 1 - Розподіл виробничого травматизму по галузях виробництва за 6 місяців 2011 року.

Галузь	2011 рік		2010 рік		Різниця (+; -)	
	Всього	В т.ч.«См»	Всього	В т.ч.«См»	Всього	В т.ч.«См»
Вугільна	2129	57	2409	62	-280	-5
Гірничорудна та нерудна	136	9	164	8	-28	+1
Нафтовидобувна та геологорозвідка	18	1	11	2	+7	-1
Енергетика	78	6	89	11	-11	-5
Будівництво	199	32	202	25	-3	+7
Котлонагляд, підйомні споруди	22	7	13	6	+9	+1
Машинобудування	452	14	495	16	-43	-2
Металургійна	242	13	294	11	-52	+2
Хімічна	102	8	127	12	-25	-4
Транспорт	239	30	298	36	-59	-6
Зв'язок	39	2	46	0	-7	+2
Газова промисловість	38	2	24	0	+14	+2
Житлокомунгосп	113	6	146	7	-33	-1
Агропромисловий комплекс	419	44	509	39	-90	+5
Деревообробна промисловість	45	1	58	4	-13	-3
Легка та текстильна промисловість	3	1	15	1	-2	0
Соціально-культурна сфера та торгівля	693	37	836	44	-143	-7
Разом	4977	270	5736	284	-759	-14

Таблиця 2 - Розподіл виробничого травматизму по областях за 6 місяців 2011 року

Області	2011 рік		2010 рік		Різниця (+; -)	
	Всього	В т.ч. «См»	Всього	В т.ч. «См»	Всього	В т.ч. «См»
АР Крим	132	13	161	12	-29	+1

Вінницька	126	8	130	3	-40	+5
Волинська	109	30	109	6	0	-3
Дніпропетровська	350	20	424	26	-74	-6
Донецька	1850	62	2078	60	-228	+2
Житомирська	82	4	84	8	-2	-4
Закарпатська	25	5	33	6	-8	-1
Запорізька	186	11	220	9	-34	+2
Івано-Франківська	47	7	49	5	-2	+2
Київська	257	29	268	32	-11	-3
Кіровоградська	70	3	93	5	-23	-2
Луганська	789	28	859	35	-70	-7
Львівська	130	5	171	11	-41	-6
Миколаївська	45	5	63	3	-18	+2
Одеська	84	10	147	11	-63	-1
Полтавська	100	6	125	7	-25	-1
Рівненська	53	8	68	3	-15	+5
Сумська	91	3	121	6	-30	-3
Тернопільська	35	6	35	4	0	+2
Харківська	136	9	164	12	-28	-3
Херсонська	60	5	59	3	1	+2
Хмельницька	68	7	96	6	-28	+1
Черкаська	53	4	72	5	-19	-1
Чернівецька	30	6	32	3	-2	3
Чернігівська	69	3	75	3	-6	0
Україна	4977	270	5736	284	-759	-14

Охорона праці — проблема складна і багатогранна. Для її вирішення потрібна активна участь фахівців різних профілів: технологів, проектувальників, екологів, санітарних лікарів, лінійних керівників та ін. Особлива роль у цій важливій справі належить економістам. Вони визначають економічні наслідки незадовільного стану охорони праці, нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; розміри шкоди, заподіяної працівникам унаслідок тимчасової непрацездатності й каліцтва.

Дисципліна «Основи охорони праці» - комплексна дисципліна, яка містить наступні розділи:

I. Правові та організаційні основи охорони праці.

II. Основи фізіології та гігієни праці.

III. Основи виробничої безпеки.

IV. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах.

2. Основні терміни та визначення

Умови праці – сукупність виробничих чинників, що формуються під впливом соціально-економічних процесів.

Шкідливий виробничий чинник – виробничий чинник, вплив якого за певних умов може призвести до захворювання, зниження працездатності або негативного впливу на здоров'я нащадків.

Небезпечний виробничий чинник – чинник, що спроможний при недотриманні вимог техніки безпеки призвести до травматизму або іншого різкого погіршення, здоров'я, або смерті.

Відповідно до ГОСТ 12.0.003-74 небезпечні та шкідливі чинники за природою дії поділяються на такі групи:

а. *Хімічні* - токсичні речовини, пил газ, пара, газ

б. *Фізичні* - мікроклімат, вібрація, шум, нетоксичний пил, газ, пара, різні види випромінювань, освітленість

в. *Біологічні* - мікроорганізми, бактерії, інфекції

г. *Психофізіологічні* - фізичні та нервово-психічні перенавантаження, монотонність праці, емоційне перенавантаження

Професійні захворювання – захворювання причиною якого є дія шкідливого чинника в умовах виробництва, підтверджена в установленому законом порядку.

Професійне отруєння – гостра або хронічна інтоксикація викликана дією шкідливого хімічного чинника в умовах виробництва.

Травматизм – це порушення анатомічної цілісності організму або його функцій унаслідок раптової короткочасної дії будь-якого зовнішнього чинника (механічного, хімічного, термічного і ін.), у результаті чого настає тимчасова або постійна втрата працездатності.

Нещасний випадок – дія небезпечного чинника на організм під час виконання працівником трудових обов'язків, унаслідок чого виникає травма.

3. Законодавча та нормативна база України про охорону праці

Правовою основою законодавства щодо охорони праці є Конституція України, Закони України: «Про охорону праці», «Про охорону здоров'я», «Про пожежну безпеку», «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», а також Кодекс законів про працю України (КЗпП).

Згідно з кодексу законів про працю забезпечення здорових та безпечних умов праці покладається на адміністрацію підприємств, установ, організацій. Вона повинна забезпечувати надійне технічне обладнання всіх робітничих місць та створити на них умови праці, відповідні правилам та нормам з охорони праці.

Закон України гарантує працюючим право на відпочинок, охорону здоров'я, матеріальне забезпечення в старості, у випадку хвороби, втрати працездатності та визначає основні положення, що відносяться до реалізації конституційного права громадян на охорону праці та здоров'я у процесі праці, регулює за участю відповідних державних органів стосунки між організацією (власником) та працівником з питань безпеки, гігієни праці і виробничого середовища, установлює порядок організації охорони праці в Україні.

Деталізовані та конкретизовані вимоги з охорони праці викладені у Правилах та Нормах, які є обов'язковими для всіх підприємств та організацій незалежно від їх відомчого підпорядкування. До міжгалузевих правил та норм по охороні праці відноситься: "Система стандартів безпеки праці (ССБП)", "Правила влаштування електроустановок", "Правила техніки безпеки"(ПТБ), "Будівельні норми та правила (БН) ", "Санітарні норми (СН) " та інші.

4. Охорона праці жінок та неповнолітніх

Незважаючи на рівність прав жінки і чоловіка трудове законодавство враховуючи фізіологічні особливості організму жінки, інтереси охорони материнства і дитинства, встановлює спеціальні норми, що стосуються охорони праці та здоров'я жінок.

Забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт по санітарному та побутовому обслуговуванню).

Забороняється також залучати жінок до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для жінок норми:

— підймання і переміщення вантажів при чергуванні з іншою роботою (до 2 разів на годину) — 10 кг;

— підймання і переміщення вантажів постійно протягом робочої зміни — 7 кг.

Сумарна вага вантажу, який переміщується протягом кожної години робочої зміни, не повинна перевищувати: з робочої поверхні — 350 кг; з підлоги — 175 кг.

Залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей народного господарства, де це викликається необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід.

У законодавстві про охорону праці приділяється значна увага наданню пільг вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей віком до трьох років. Таких жінок забороняється залучати до роботи у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні, а також направляти у відрядження. Крім цього, жінки, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, не можуть залучатися до надурочних робіт або направлятися у відрядження без їх згоди. Вагітним жінкам, відповідно до медичного висновку, знижують норми виробітку, норми обслуговування, або вони переводяться на іншу роботу, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів, із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою.

Відповідно до Закону України „Про відпустки" на підставі медичного висновку жінкам надається оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю 126 календарних днів (70 днів до і 56 після пологів). Після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами за бажанням жінки їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та додаткова неоплачувана відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею віку шести років. Час цих відпусток зараховується як в загальний, так і в безперервний стаж роботи і в стаж за спеціальністю.

Відповідно до ст. 19 Закону України „Про відпустки” жінці, яка працює і має двох і більше дітей віком до 15 років або дитину-інваліда, за її бажанням щорічно надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю 5 календарних днів без урахування вихідних.

Охорона праці неповнолітніх

Забороняється застосування праці неповнолітніх, тобто осіб віком до вісімнадцяти років, на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. Забороняється також залучати неповнолітніх до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Таблиця - Граничні норми підймання та переміщення важких речей неповнолітніми

Календарний вік, років	Граничні норми ваги вантажу (кг)			
	Короткочасна робота		Тривала робота	
	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата
14	5	2,5	-	-
15	12	6	8,4	4,2
16	14	7	11,2	5,6
17	16	8	12,6	6,3

Не допускається прийняття на роботу осіб, які не мають шістнадцяти років. Однак, як виняток, можуть прийматися на роботу особи, які досягнули п'ятнадцяти років за згодою одного з батьків або особи, що його замінює. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, яка не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює.

Забороняється залучати неповнолітніх до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні. Усі особи, які не досягнули вісімнадцяти років, приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному огляду.

Для неповнолітніх, у віці від 16 до 18 років, встановлено скорочений 36-годинний робочий тиждень, а для п'ятнадцятирічних — 24-годинний.

Заробітна плата працівникам, яким не виповнилось вісімнадцяти років, при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи.

Щорічні відпустки неповнолітнім надаються в літній час або, на їх бажання, в будь-яку іншу пору року. Тривалість такої відпустки один календарний місяць.

Звільнення неповнолітніх з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної (міської) комісії в справах неповнолітніх.

5. Державні нормативні акти з охорони праці.

Спеціальними законодавчими актами є державні нормативні акти з охорони праці (ДНАОП). Це — правила, стандарти, норми, положення, інструкції та інші документи, яким надано чинність правових норм, обов'язкових для виконання.

Вимогам нормативних актів з охорони праці мають відповідати:

1. умови праці на кожному робочому місці;
2. безпека технологічних процесів, машин, механізмів, обладнання й інших засобів виробництва;
3. стан засобів колективного та індивідуального захисту;
4. санітарно-побутові умови.

Державні нормативні акти з охорони праці залежно від сфери дії поділяються на міжгалузеві та галузеві.

Міжгалузевий нормативний акт про охорону праці — це ДНАОП загальнодержавного користування, дія якого поширюється на всі підприємства, установи, організації незалежно від відомчої (галузевої) належності та форм власності.

Галузевий нормативний акт про охорону праці — це ДНАОП, дія якого поширюється на підприємства, установи, організації певної галузі.

Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці переглядаються в міру впровадження досягнень науки і техніки, що сприяють поліпшенню безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, але не рідше одного разу на десять років.